

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼՆ

ՔԱՅՆՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Պարսկաստանի համար տարեկան 10 ֆր. և կամ 4 րր. թղթերով. 20 ֆրանգ. Կարգադրի և այլ տեղերի համար տարեկան 8 ֆրանգ. ինքը կը վճարէ լրագրողը զրկելու փոխարին ծախքը. Բաժնեգրիները կանխիկ կը վճարուին: Վեցամսեայ կամ եռամսեայ բաժնորդութիւններ ալ կընդունուին, առանց ունէ՛յ յաւելման բաժնեգրին վրայ: Հաստի կը ծախուի ամեն տեղ 20 սանթիմ. Կամակ և ծրար պէտք է զրկել հետեւեալ հասցէով. M. PORTOUKALIAN, rédacteur du journal Arménia. MARSEILLE (France)

Ե ՏԱՐԻ ԹԻՒ 76

1890 ՄԱՐՏԻ 17

ԱՊՐԵԼ 5 (Հ.Տ.)

ՇԱՐՏԱԾ

Կը հրատարակուի իշ. և նրթ. օրեր

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Խմբագրութիւնը, եթէ հարկ համարի, համաձայնելով և կամ մասամբ միայն կը հրատարակէ իրեն զրկուած գրութիւններն: Պարտաւոր չէ վերագրածունել չհրատարակուած ձեռագիրներն: Ծանուցումներ կընդունուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով: Ծանուցման 1 միջակ գիրը 1 սանդիմ կարծէ. 1 գլխագիրը 2 սանդիմ:

Les annonces, en français et en arménien, sont reçues aux bureaux de la Rédaction (Rue Vacon, 50)

ՀԱՅՈՑ

ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԻՈՒԹԻՒՆ

==

ՆՊԱՏԱԿ ԵՒ ՄԻՋՈՇՆԵՐ

(Քաղուած կանոնագրից)

«Հայոց Հայրենասիրական Միութեան» նպատակն է աշխատել վարչական բարենորոգումներ մտցունելու թիւրքոստանի մէջ, Հայ Ժողովրդի տեղական պէտքերին համեմատ: Հայ Ժողովրդի ցանկութիւնն է իրաւունք ստանալ ազատօրէն ինքզինք կառավարելու որով միայն այդ տի կրնան վերնալ այն հարստահարութիւններ որոնք այսօր Հայաստանի թշուառութեան և աւերակ դառնալուն պատճառ կը լինին:

«Հայոց Հայրենասիրական Միութեան» իւր նպատակ իրագործելու համար իւր կարողութեան չափով կը գործադրէ ամեն յարմար եղած միջոցներն, ժամանակի պահանջներին համեմատ կաշխատի ներքին ոյժ գոյացունել Ազգին մէջ իւր ազատութեան համար, հրատարակութիւններ կանէ, դիմումներ կանէ որոց որ պէտք է և նիւթապէս ու բարոյապէս կը քաջալերէ անոնց որոնք անձնուիրութեամբ կաշխատին հայրենիքի ազատութեան գործին:

Միութիւնը կունենայ իրեն բերան եղող լրագիր որ, բացի զանազան լուրեր տալէ իրեն լրագիր, կը հաղորդէ ընդհանրութեան ինչ որ Միութիւնը ուղէ հաղորդել, տեղեկութիւններ կուտայ Հայաստանի և տաւրաբան Հայերի գրութեան վրայ և կը ծառայէ հայրենասիրական եռանդը արծարծելու հայերին մէջ: *

Մանօր. «Հայոց Հայրենասիրական Միութեան» անդամակցել կամ թղթակցել ուղղութեան պէտք է գրուեն հետեւեալ հասցէին.

M. Portoukalian
(FRANCE) Marseille

* Հայոց Հայրենասիրական Միութիւնը կը նպատակէ Արմենիա լրագրի հրատարակման:

ԲՈՎԱՆ ԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Թիւրքիայի մէջ վիճակագրական գործը. — Նամակ Թիւրքիայի (Հին Բայազետ). — Գրիգոր Արքայանքի քանակական հաշիւը. — Միջոցի դատախազներն ի Կ. Պօլիս. — Անդաղապներն. — Տեղական. — Վիճակագրական. — Արտասահմանի լուրեր. — Ծանուցումներ. — Բանասիրական (Թիւրքիայի Հայերն եւ իրենց զրացիներ):

ԹԻՒՐԿԻԱԻ ՄԷՋ

ՎԻՃԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԴՈՐՄԸ

Թիւրքիայի մէջ պաշտօնական ճիշդ վիճակագիրներ և հաշիւներ կը պահուին: Թիւրքիայի երկրի մէջ վիճակագրութիւնները տարածուին մինչեւ իսկ այժմ, հաւին ու հաւկիմ լին վրայ, թիւրք կառավարութիւնը այդ կարգի ձանձրոյթներ յանձն առնելու ոչ ժամանակ և ոչ կամք ունեցած է դեռ: Արդէն հին թիւրքերի կարծիքով,

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԹԻՒՐԿԻԱԻ ՀԱՅՆԵՐՆ

ԵՒ

ԻՐԵՆՅ ԴՐԱՅԻՆԵՐ

Թիւրքիայի մէջ այժմ կապին 22 1/2 միլիոն բնակիչ որմէ 4 1/2 միլիոնը Եւրոպայի կողմը կը գտնուին, 1 միլիոնը Ասիայի մէջ և 17 միլիոնը Ասիայի կողմը, (հարկատու իշխանապետութիւնները, Եւրոպայում, Պաւլարիս այս հաշուի մէջ չեն կրնար մտնել, ոչ ալ Կիպրոս ու Հերսէթ Պօնտիկը): Այս թիւերը երկրի ահագին տարածութեան հետ բաղադրուելով կը տեսնուի որ այդ բարեբեր երկրներին մէջ շատ ցանցաւ են բնակիչներ: Ասիական Տաճկաստանի միայն 1,900,000 քառակուսի քիլոմէթր տարածութիւն ունի, գրեթէ Թրանսօքի չորս անգամն, բայց 8 կամ 9 մարդ հազիւ կը բնակի մէկ քառակուսի քիլոմէթր հողի վրայ, մինչդեռ Թրանսօքի նոյնչափ տեղի վրայ 80 մարդ կապին, Անգլիա՝ 130, Պէճմէզ՝ մինչեւ 170 մարդ:

Թիւրքիայի մէջ ժողովուրդը գրեթէ չը շատնար, ընդհանրապէս զանազան գաւառներին մէջ ալ կը բնակուի: Մահմետական ցեղերը անվերջ վերաբնակութիւններով, ներքին գաւառների մէջ պատահող սովերով և տարախոտիկ հիւանդութիւններով կը ծաղկան: Թիւրքերը շատ տեղեր կը թողնեն երկրագործ կեանքը որ բազմամարդութեան դիմաւոր նպատակն է և կը խոնարհ քաղաքները կառավարական պաշտօններ ձեռք բերելու և ծոյ ու ցոյց կենք մ'անցունելու համար և այս տեղափոխութիւնն ալ իրենց նուազման կը

մահմետական կրօնի ոգուն ալ հակառակ է. վիճակագրութիւն չի ները և գիտնալ թէ ո՞րչափ բնակիչ կայ, ինչքան կապին, ինչ հարստութիւն ունին և այլն այդ կարգի բաներ որոնք Աստուծոյ միայն գիտնալիք են: Հին թիւրքի բուն համոզումը կը ներկայացունէր Մուսուլի Գաթին իր հետեւեալ կարեկցական յանդիմանութիւնով, որ ուղեր էր Սըր Լայարդ անդրաւրդի հնախոյզին. «Ո՛վ իմ անանաւոր բարեկամ, ըսած էր, ինչ որ կը հարցունես ինձ միանգամայն անօգուտ է և վտանգաւոր. թէպէտ իմ բոլոր օրեր այս քաղաքի մէջ անցած են, սակայն երբէք չեմ մտածած անգամ որքա՞ն տուններն հայտնուելու և ոչ իսկ տեղեկանալու թէ ո՞րքան բնակիչ կայ: Իսկ գալով գիտնալուն թէ այս ինչն ո՞րչափ վաճառք կը բեռնուին իր շրիններին վրայ, այն ինչն իր նաւակին

նպաստէ: Քրիստոնեայ տարրն ալ նոյնպէս կը նուազի աւերիչ հարստահարութիւնների պատճառով և անոնցմէ առաջ եկած գաղթականութիւնով ու պանդուխտութիւնով: 1828ին միայն Երզրում քաղաքէն 40,000 Հայեր գաղթեցին մէկ գիւղերուն մէջ: Այս վերջին պատերազմէն ի վեր Աղբալի, Սաւաշկերտի, Մոկաց գաւառներէն 150է աւելի գիւղեր պարտուած են, միայն 3000 ընտանիք Աղաւկերտէն թողին փախան, ճամբու վրայ անօթութեան և հիւանդութեան ջարդուելով կիսովին: Իրիկան լեռնային գաւառակէն 40 գիւղերի Հայերը պարագած են գեղերին, իրենց կառածները Քըրդերի ձեռքը թողուլով: 1858էն մինչեւ 1878, քսան տարուան մէջ, Վանայ լեռէն հարաւային կողմ ընկնող վեց հայ գաւառակները 2440 տունը 585 տան իջեր է և 61 եկեղեցի կամ քանդուեր են Քրդերի ձեռքով և կամ անծողութեամբ մնալով փրկած և ամայի վիճակ մ'ունին այսօր: Հայաստանի հայաբնակ գեղերի և գաւառների աւերի մեծաքանակ աւերումներն և մեծաքանակ խղճալի գաղթականութիւնները տեղի ունեցեր են 1879 թուականէն առաջ մինչեւ 1828 թուականը: Պանդուխտութիւնն ալ հայ Ժողովրդի մաշողական ակտիւն է. 1870ի Ազգային Պատրիարքարանի վիճակագրով Հայաստանի գաւառներէն 30,000 պանդուխտ կը գտնուէին ի Պօլիս, իրենց երկրը թողած ընտանիքին օրապահիկ ճամբու համար աշխատող. 5000էն պակաս չեն թիֆլիզ, Պաթմա, Բուսանիա գտնուող հայ մշակներն: Մուշի և Վանի մէջ ճամբորդ կրնայ պատահիլ գիւղերի ուր միայն աղջիկ և կնիկ մնացած են և տըղամարդու երես չտեսնուիր, նոքա ջըրուած են տար աշխարհ: Թիւրքերն տի-

մէջ, դոքա երբէք ինձ չեն վերաբերել: Եթէ դու աւելի գիտնալուն ունենաս, այդ գիտութիւն պիտի կարենայ երկու ստամոքս տալ քեզ և այն աչերդ որով ամեն կողմ խուզարկել կը գնաս, պիտի գտնել տա՛ն քեզ արքայութիւն»: Բայց եթէ հին թիւրքեր Խալափ սկզբունքներով սնուած, անփոյթ դարձեր են, նոր թիւրքերն ալ որոնք բարբարոսական բնադրուածները ծածկել կը ջանան քաղաքակրթական կեդաւոր դիմակի մը ներքեւ, դոքա ալ վերջին ծայր ծուլացեր են և ունէ լուրջ ու հիմնական աշխատութեան խորտոյ սերունդ մը կը կազմեն և օրն օրին ապրիլ միայն կաշխատին, յուսահատ՝ իրենց ընդարձակ երկիրները ընդ երկար ձեռքերնին պահելէ:

Թիւրի հաշիւների վրայ չի նուազ պաշտօնական վիճակագիր մը միշտ կը գտնուի սակայն թիւրք գիտնալիք լրագրութեան առջի օրերէն սկսեց գաւառակէ իր երկիրներ բնակիչներէ. Կըրէտէ կղզին ասկէ 220 տարի առաջ թիւրքերի գրաւած տոնը 700,000 բնակիչ ունէր, բայց 1847ին այդ թիւը իջած էր 160,000ի, միայն թէ անկէ ետք Կրէտէ ապստամբելով ինքնավարութիւն ձեռք բերելէ ի վեր բնակիչներ նորէն սկսան շատնալ և հիմա 305,000ի կը հասնի իրենց թիւը: Ուրեմն հանելուկ չէ ալ թէ քրիստոնեայները ինչո՞ւ չեն բաղմունար թիւրքի մէջ, թէեւ զինուորագրութեան ենթակայ չեն:

Թիւրքիայի այս 22 1/2 միլիոն բնակիչները հետեւեալ կերպով կը բաշխուին զանազան ժողովուրդների.

Թիւրք	8,950,000
Թիւրքմէն	250,000
Յայն	2,477,000
Քուճօ Վլաչ	250,000
Առնաւուտ	900,000
Պաւլար	350,000
Սերպ	50,000
Չերքէս	550,000
Լազ	50,000
Չինկիանէ	50,000
Արաբ	3,800,000
Տիւրքի	280,000
Մարոնի	312,000
Քողաք	30,000
Հրէայ	158,000
Սիրիացի	73,000
Գըղըլաշ	335,000
Նախի	20,000
Քաղէպացի	233,000
Քիւրդ	850,000
Հայ	2,520,000
Դուճար	22,488,000
(Գարուհիւկէի)	
Մ. Ա.	

մի անկիւն, թէեւ ոչ ոք վստահու-
թեամբ ցարդ գիմած է անոր:

Օտար տէրութիւնների հիւպա-
տոսները, Եւրոպայի ճանապարհորդ-
ներն ալ իրենց անձնագէտ ստացած
տեղեկութիւնների և բրած քննու-
թիւնների համեմատ մասնաւոր վի-
ճակագիրներ չինած են: Թիւրքա-
յերի պատրիարքարանն ալ ասկէ 10-
12 տարի առաջ իր պատուիրակների
միջոցով չինել սկսեց հայկական դա-
ւառների ազգահամարը, բայց թիւրք
կառավարութեան խիստ արգելքները
և թշնամական կասկածները թոյլ չը
տուէին իրեն ուրիշ անգամ ալ կրկնել
այդպիսի ձեռնարկ մը:

Բայց գէթ օտար ուղեւորների և
հիւպատոսների ցոյց տուած թուա-
նշանները ճիշդ լինէին, դժբաղդա-
պէս անոնք ալ շատ անգամ կոչու սը-
խաշների մէջ կիլնան և իրարմէ շատ
տարբեր թիւեր ցոյց կուտան: Այս-
պէս, էլիզէ Ռըքիւ Փրոնստացի նշանա-
ւոր աշխարհագիրն որ գրելիք է թղթա-
տեր է Հայաստանի մասին գրուած
բոլոր եւրոպական ուղեգիրները և աշ-
խարհագրական տեղեկութիւնները,
չէ կրցած աղատուիլ մեծ սխաշներ
ունենալէ: Վան գաւառի բնակիչների
թիւը 30,000 և Մուշիւնը 15,000 կը
հաշուէ, մինչդեռ առաջինը ունի
190,000էն աւելի բնակիչ և երկրորդը
130,000: Երրորդ քաղաքի բնակիչ-
ները 20,000ի կիջեցունէ թէեւ այդ
քաղաքի մէջ 80,000ի մօտ անձ կը
բնակի: Աշխարհագիր մը Լազերի թիւը
400,000 կը նշանակէ, մէկ ուրիշը 5,000
միայն: մէկ գրքի մէջ Քուձօ-Վաշ-
ներ 115,000 են, ուրիշի մը մէջ 900
հազար, անդին Մարտինները 300,000
կը հաշուեն առիւն 230,000 և այսպէս
ուրիշ շատ մը տհաճին տարբերու-
թիւններ զանազան վիճակագիրների
մէջ: Հիւպատոսները և ուղեւորները
բնակիչների մանրամասն հաշիւները
չեն կրնոր հանել: Եւրոպական հաւանա-
կանութիւնների, վեր ի վերոյ ենթա-
գրութիւնների վրայ և երբեմն ալ ա-
ռաջին հասկիւպած և զիրենք հիւրըն-
կալող տեղացու ըսածներին վրայ կը
հիմնեն իրենց հաշիւը և շատ անգամ
ալ քաղաքական նկատումներէ ներ-
շնչուած՝ կիջեցունեն կամ կը պակսե-
ցունեն գրիչին չափազանց հնազանդ
թուանշանները: Հայաբնակ գաւա-
ռաց բնակիչների թիւը երբեմն տան
թիւերի վրայ կը չափեն օտարական
ուղեւորները, բայց այդպիսի հաշուէ
մը մեծ սխաշներ առաջ կուգան: Օ.
տարականը անձանթ է թիւրք և
հայ ընտանիքների կազմակերպու-
թեամբ, նա չգիտէ թէ Հայաստանի
Հայերը առհասարակ հին նահապե-
տական սովորութիւնները կը պահեն
և եղբայրները իրենց ընտանիքներով,
հօրեղբորդիները, թոռները մէկ
յարկի տակ կ'ապրին, մէկ տուն կը
կառմեն: այսպէս, սովորական է տես-
նել 15-20 անդամներով տուններ թէեւ
կան շատեր ալ որ 30 և 40 անդամ
ունին: Հայ ընտանիքի անդամների
թիւը միջեւ հաշուով 7էն պակաս չէ:
Իսկ մահմետականների մէջ երկու ա-

մուսնացած եղբայրներ մէկ տան մէջ
չեն ապրիր, բաժան տուններ կունե-
նան հարէմական գրութեանը պատ-
ճառով, ուստի և անոնց ընտանիքնե-
րը միջին հաշուով 4էն աւելի անդամ
չեն ունենար: Առանց անհատները
հաշուելու միայն հայ տունների թիւը
և քրդի վրանների թիւը հաշուելով
չէ կարելի անցնել Հայաստանի վի-
ճակագրութեան մէջ: Եթէ քրդութիւն
այժմ երբ, ուրիշը շատցունել կը նայի,
հայութիւնն ալ շուտ շուտ զաւակներ կար-
տադրէ և Հայը բազմածին ժողովուրդ-
ներ կարգը կը դասուի: Հայոց 20-
րէն Խոսի գիւղացի Ասում 18 մանչ
զաւակ ունի որոց մեծ մասն ալ ա-
մուսնացած են և իր տան մէջ կըմնան,
նորուորի Սիւքիւնիս գիւղացի 70
տարեկան Հաւիթիմէն 43 հոգիէ բաղ-
կացած ընտանիքի մը պետն է: Մուշի
դաշտի և Խնուսի գիւղերու ռէսնների
տները Յակոբ Նահապետի ընտանիքը
կը յիշեցունեն: Եւ ինչպէս տան, նոյն-
պէս ալ գիւղերի թուին համեմատ
գաւառի բնակիչների թիւը և զանա-
զան ցեղերի բռնած գումարը հաշ-
ուելը աւելի անհեթեթ սխաշների կը
տանի վիճակագիրը: Բալուէ հայաբնակ
մէկ գիւղը միայն, Հալաւը 1436 բը-
նակիչ ունի, իսկ քովի Գառաշոր քըր-
դաբնակ գաւառի մէջ եղող 50 գիւ-
ղերը մէկտեղ ունին ընդամենը 1100
բնակիչ: քովը ուրիշ քրդաբնակ գաւառ
մը Գառապէկեան, 20 գիւղ ունի 1000
բնակիչով իսկ Վանայ 8 սը հայաբը-
նակ գաւառը 20,000 բնակիչ ունի 40
գիւղերի մէջ, Հայոց 2օրը 8300 բնա-
կիչ ունի 35 գիւղերի մէջ, Բիշի 360
գիւղերէն 300ը քրդաբնակ են և 40ը
միայն հայաբնակ: Բայց Բրդերի գիւ-
ղերը 5-10-20 տուն բնակիչ ունին,
Հայերը 20էն 200, որով գիւղերի թը-
ւին նայելով չինուած քրդական մե-
ծամանութիւնը գերօրի կիջնայ գրելիքէ:
Ուրեմն երբ չունինք պաշտօնա-
կան կամ ճշգրութեան փոքրիկ անպաշտօ
նական ուսէ վիճակագրութիւն, այն
ատեն կըստիպուինք շատ աղբիւրների
գիմել, շատ հաշիւներ և անհատա-
կան վիճակագիրներ պրպտել, այս-
տեղ բաղդատական ցուցակ մը գնե-
լու համար: Այսպէս Թրքաց 1878ի
Մաշնամէն և 1889ին երկրին մէկ մա-
սին պաշտօնագէտ չինուած աղբա-
համարը, Աղգային Պատրիարքարանի
պաշտօնեայների տեղեկագիրները,
Եւրոպական մի քանի կարեւոր աշ-
խարհագիրների վիճակագրութիւն-
ները աչքի առնելու ունենալով և ա-
դոնց վրայ աւելցունելով ստացուած
նորագոյն ծանօթութիւններ, մօտա-
ւոր հաշիւ մը պիտի ներկայենք աստ(1)
Թիւրքիայի մէջ ապրող այնչափ ալլա-
զան ժողովուրդների, ցեղերի թուին
վրայ, գրելով նաեւ իւրաքանչիւրի
մասին մէկ քանի աղագրական ծա-
նօթութիւններ: Բայց կը յայտնենք
միանգամայն որ այս տեսակ վիճակա-

(1) Այդ հետաքրքրաշարժ գրուած
այսօրէն սկսած ենք հրատարակել Արմե-
նիայի «Բանասիրական» բաժնին մէջ
Թիւրքիայի Հայերն եւ իրենց դրացիներ
վերնագրի տակ:

գրական կամ աշխարհագրական ձեռ-
նարկներ պէտք է որ միշտ ենթարկ-
ուին սրբագրութիւնների որպէս զի
կարենան պահել իրենց արժէք և նո-
րութիւնը, ուստի ուրախ պիտի լի-
նինք եթէ առիթ ունենանք աւելի
մանրամասն ու աւելի ճիշդ հաշիւներ
և տեղեկութիւններ գրուած տեմնե-
լու մեր շօշափած խնդրի մասին և
այդպիսի մի ջանքի կրպակները թէ՛
տեղացիների և թէ՛ Հայաստանի ներ-
կայ գրութեան աւելի հմուտ եղող
անձերի կողմէն: Մ. Ա.

ՆԱԽԱԿ ԹԻՒՐԿԻՍՏԷՆ

Հին-Բայազէտ, 10 ապրիլի
Հին-Բայազէտի գաւառում. Տաճ-
կահայաստանի սահմանագիծում գը-
տնվում է Մուսուն կոչվող հայկա-
կան գիւղը: այդ հնագրական գիւղը
պարծենում էր իրեն մէջ զետեղուած
մի փայլով, մի աննման զարդով, դա
Գորոյի Մուրատի Սարգսի համեստ,
ողորմած, նահապետական ոգով սնված
պահպանված, մեծ գերդաստան օ-
ճախն էր, տունն էր: Ո՞վ չէր ճանա-
չում այն հերոսին, որի դուռը օրա-
կան 200ից աւելի ճանապարհորդներ
և աղքատներ էր կերակրում: ո՞վ չէր
ճանաչում նրա այն ողորմած սիրտը,
որի դուռը գիշեր և ցերեկ բաց էր,
սրան կարծեմ և կը վկայեն Ռուսա-
տանի և Երեւանի նահանգի բնակիչ-
ները, որոնք ոտք են դրել օսման-
եան հողի վրա, այս ճանաչում էին
ամենքը, և մինչև անգամ քրդերն
էլ նրանց գլխովն էին երդվում: Ո՞ր
մի ճանապարհորդ է անցել այդ գիւ-
ղով, առանց Գորոյի Մուրատի Սարգ-
սի (տանուտէրն էր գիւղի մշտապէս)
տանը ոտ դնելու, սկսած ամենաա-
ռաջին աստիճանաւորից մինչև վեր-
ջին աղքատը: նա սեղանակից էր պա-
տերազմին Տէր-Ղուկասովի հետ, սե-
ղանակից էր միշտ փաշաների հետ,
եւս առաւել աղքատների հետ:

Աւելորդ է նկարագրութիւնս, թող
այժմ նկարագրէ աւելի լաւ նա, որը
տեսել, գիտէ և ճանաչում է նրա այն
ողորմած հոգու աղին բարեւորու-
թիւնը և մաքրութիւնը: Նրա տա-
րեկան եկամուտը, որ հասնում էր չորս
հազար պուդ ցորենի, նա սպառում
էր և չը բաւականանալով, գեռ ցո-
րեն էր գնում տարվայ մէջ. նրա ու-
նեցած հինգ հարիւր ոչխարները, դը-
րան համեմատ կովեր և կիթլող կեն-
դանիւնները կիթլում և նրանից դոյա-
ցած կաթը, մածուցը, իւղը, պանիրը
չէր բաւականանում նրա «բարի եկող»
հիւրերին (այդպէս էր անուանում նա
բոլոր եկող հիւրերին): սրանով և կա-
րել է համեմատել, թէ ո՞րքան եր-
թեւեկողներ ունէր այդ ողորմած սըր-
տի տէր մարդը: Վերջապէս, Վանից
մինչև Դիարբեքիր (Տիբրանակերտ)
և այնտեղից մինչև Էրզրում, մեծ
ու փոքր կը ճան չեն Ռէն Սարգսին,
այն բարեւոր, ողորմած, լի, առատ
աղքատասէր մարդուն: Բայց ցաւօք
սրտի, այսօր պիտի ողբալ, որ այդ
անօրինակ մարդը, այն վիթխարի տը-

ղամարդը զոհվում է վայրենի, ան-
գութ թիւրքերի գնդակին, թողնե-
լով 35 հոգուց բաղկացած մի ընտա-
նիք աղիողորմ արտասուքի մէջ, նը-
րանց հետ և հաղարաւոր ցաւակից-
ներ: Պէտք է առած, որ այսպիսի
մարդիկ կորցնելիս հայերը քաջ են
շատ իրանց նստել ողբալով:

Հայերին դեռ գաղտնի է, երեւի,
որ Տաճկաստանում, երբ վերջանում
են պատերազմները, նրանց զօրքերին
փոխարինում են վայրենի, անգութ
քրդերը. կարծես թէ նրանց համար
սրբազան պարտք է այդ դաշտերը
ծարաւէ չը թողնել, այլ միշտ ուռ-
գել քրիստոնէի արիւնով, և ահա օր
չէ անցնում, որ իրանց բարբարոսու-
թիւնները չը կատարեն և այդ պատ-
ճառով օսմանեան քայքայված տէ-
րութեան սմինապահով երկիրը, ո-
րը համարվում է Բայազէտի գաւա-
ռը, սոյն և սոյնանման տեսարաններ
է ներկայացնում: գալիս յարձակվում
են այդ խաղաղ գիւղացիների գրաստի
(նախիրի) վրա աւար առնելու: Դիւ-
ղացին չէ համարձակվում դիմադրել
կամ յետ պահանջել այդ աւարը, քա-
նի որ այնաւու հրացանի գնդակները
կարկուտի պէս կը տեղան նրա գլխին,
և ահա անշնչացած են քանի մի հո-
գիք: Նրանց համար ոչինչ նշանակու-
թիւն չունի թէ հայ գիւղացին և իր
գերդաստանը պիտի մասնվեն յետին
թշուառութեան, որովհետեւ իրանց
ունեցած հարստութիւնը միայն այն
մի քանի անանդէններն են, որոնք
խլում իւրացնում են. այսպէս է պա-
տահել ահա յիշեալ սպանութեան
դէպքը: Բիւրդերը գալիս յարձակ-
վում են Մուսուն գիւղի նախիրը ա-
ւար առնելու տանելու: գիւղացիք
քաջաբար կամենում են ընդգիծանալ
և յետ խել իրանց աւարը (ի հարկէ
առանց զէնքի), իսկ քրդերը այնա-
լու հրացանով պատասխանում են հա-
յերին, որի միջոցին գնդակահար են
լինում չորս հինգ հոգի, ի թիւս ո-
րոց և յիշածս Գորոյի Մուրատի Սար-
գսի, որը միակն էր թէ իրան քա-
շարտութեամբ, և թէ բոլոր մարդ-
կային արժանաւորութեամբ: նա հա-
մողված է եղել անշուշտ որ եթէ
քրդերը տեսնեն նրան այդ բեմի
վրա, անշուշտ յետ կը նահանջեն, ո-
րովհետեւ նրա հացով են միշտ կե-
րակրվել, բայց անգութ գնդակը այդ
յարգելի տիպարին չը ճանաչելով,
կործանել վայր է գլորել Գորոյի Մու-
րատի օջախի գլուխը, ուէս Սարգի-
սը, թողնելով մի բազմամարդ գեր-
դաստան առանց գլխի, առանց կա-
ռավարչի:

(Մշակ)

ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԳՄԱՆԵԼԻՆԻՆԻՍՏԱԿԸ

Կը յիշեցունենք մեր ընթերցողներին
որ Մշակի խմբագրապետ Մեծ. Պր.
Գրիգոր Արծրունու գրական գործու-
նէութեան սկսելուն 25ամեայ յորել-
եանի հանդէսը կը կատարուի վաղը
(մայիս 6/18) Թիֆլիսի մէջ:

... ան...
... թոյն...
... ընտա...
... էջ...
... անաւից...
... այսպիսի...
... քաջ են...
... երեկ...
... երջանու...
... րորքերին...
... անգուտ...
... ց համար...
... րաշտեք...
... ատու...
... ասա օր...
... արտու...
... ք պատ...
... օծ տէ...
... իրը , ո...
... դաւա...
... արաններ...
... ձալիվում...
... դրատի...
... Գիւ...
... իմադրել...
... րը , քա...
... դաւան...
... ք գլխին...
... մի հո...
... անսկու...
... ին և իր...
... ին ին...
... իրանց...
... այն այն...
... որոնք...
... ք է պա...
... թեան...
... արծակ...
... իրը ա...
... իւրացիք...
... իմանալ...
... հարկէ...
... ր այնա...
... րեն հա...
... ար են...
... թիւս ո...
... թի Սար...
... ան քա...
... ր մարդ...
... նա հա...
... ր եթէ...
... ր բնմի...
... ին , ո...
... իշտ կե...
... սկը այդ...
... անելով...
... օրիկու...
... Սարգի...
... դ եր...
... անց կա...
... * * *
... (Մշակ)

Արմենիայի խմբագրութիւնը զրկեց այսօր թիֆլիս Աղբիւրի խմբագրութեան՝ որ այդ յորեքեանի Կարգադիր Մանածոգրովի ներկայացուցիչն է, հետեւեալ չնորհաւորական ոտանաւորը, հայերէն լեզուով հեռագրելով.

Հայրենիքի ժիր Մշակին կը մաղթեմ կեանք.
Հոսններ շատ կան, սակաւ՝ մշակ, յարգը գիտեանք.
Մ. ՓՈՐՓՈՒԳԱՆԵԱՆ

ՄՇԵՅԻ ԴԱՏԱԽԱՁՆԵՐՆ Ի Կ. ՊՈԼԻՍ

Կ. Պոլսէն մեզ կը հաղորդեն թէ այն հայ գիւղացիներ՝ որ Մուշէն Կ. Պօլիս գալով Մուսա պէյի դէմ դատ բացած էին իրենց իրաւունք ձեռք բերելու համար յոյս դնելով Սուլթա. նի արդարադատ կառավարութեան դատարաններին վրայ, յուսահատած այժմ ինքրագործ դիմեր են Ամեն Ս. Պատ. րիարքին և Աղբիւրի Վարչութեան և չնորհակալութիւն յայտնելով որ հայ ազգն ու պատրիարքարանը մինչեւ այժմ օգնած և նպաստած է իրենց Կ. Պօլիս մէջ, փափաք յայտնած են վերադառնալ քանի որ իրենց բոլոր դատեր ոչնչացան: Միայն թէ ա՛յ ապահովութիւն չգտնելով Մուշ վերադառնալով այնտեղ բնակելու կամ իրենց ընտանիք այնտեղ թողելու մէջ, պիտի ստիպուին գաղթել ուրիշ երկիր:

Ձեռք գիտեր դեռ թէ Աղբիւրի Պատրիարքարանը ինչ պատասխան տուած է Մշեցիների արած այս ծանուակչիւն յայտարարութեան:

ԱՆՈՒՂՂԱՅՆՆԵՐԻՆ

Հոնտոնի «Հայաստան» անուն ամսաթերթը՝ որին ինչպիսի շարժումանական մի թերթ լինելը հասկցած է այժմ հայ ազգին մեծամասնութիւնը բացի մի քանի պարզամիտներէ, երբեմն երբեմն ռադիկալ վերնադրով հատուածներ ալ կը դնէ: Ուղիղն ասելով, լաւ վերնագիր ընտրած է. ուրովհետեւ գրածները ուղղելիք (ուղղուելու կարօտ) բաներ են: Այս ալ խոստովանինք որ այդ գրուածների մէջ հակասութիւններն այնչափ յայտնի են որ փոքր իշտօն ունեցողութեամբ կարգաւորը ներթափանց չկրկնը դանդաղ տեսնելու համար:

Այս անգամ ապրիլի ամսաթերթին վերջին երեսը մի այնպիսի ուղղելիք գրած են որով Հայաստանի հրատարակիչներն ցոյց կուտան թէ իրենց թերթ կարգաւորը պարզամիտ Հայերն բողոքովին ապուշի տեղ գրած են որ րոց կարող են կենցաղունել ինչ որ ալ գրեն: Եթէ այդպիսի համարում չուներային իրենց ընթերցողներին վրայ, ինչպէս կը համարձակէին գրել հետեւեալ սուտերը.

Ա. Իբր թէ Արմենիան Պր. Յ. Մելքոնեանի (ձէյմըս Մալքոլմ) ընտանեկան պատուին զայս քան է եղեր. անոր համար այս վերջինն ալ դատ բացեր է եղեր Արմենիայի դէմ:

Բ. Պր. Պրուսական երբեք ատեան կանչած չէ եղեր Արմենիան և այս

մասին Արմենիայի գրածները բոլորովին սխալ են եղեր: Պր. Պրուսական Արմենիայի արտօնատէրին ուղղելիք մը յղած է եղեր որ հրատարակէ, իրեն յիշեցունելով օրէնքին վճռած պատիժը երբ մերժէ հրատարակելու: Վերադառնալ ուղղելիք լոյս չէ տեսեր և Պր. Պրուսական «Հայրենասիրական ոգով ներշնչուած լինելով» աւելի լաւ համարեր է լուրթիւն պահել:

Ա. կէտին համար բաւական կը համարինք յիշեցունել միայն Արմենիայի 37րդ (1889 դեկտ. 13/23) թուին մէջ հրատարակուած «Մեր համերաշխութեան բաժինը» վերնագրով յօդուածը որի դէմ է Պր. ձէյմըս Մալքոլմի բացած դատը, ինչպէս նշանակուած է մեզ գատատանի կանչող գրութեան մէջ: Արդ այդ յօդուածի մէջ ոչ մի բառ չկայ Պր. ձէյմըս Մալքոլմի ընտանիքին վերաբերող որ մենք չենք ճանչեր և որոց հետ գործ չունի բռնաւ մեր լրագիր: Դիշդ այն օրեր որ Հայաստան հրատարակած էր թէ իւր արի և համակրելի քարտուղար Պր. ձէյմըս Մալքոլմ իւր ճառախօսութիւններով Օքսֆորտի մէջ սկսած է բարձրացունել հայ ազգի պատիւը, ճիշդ այն օրեր պատահեցաւ մեզ տեսնել Օքսֆորտի դատական լրագրին մէջ թէ Պր. ձէյմըս Մալքոլմ Օքսֆորտի մէջ տէրութեան դատարանին առջեւ կանչուեր է մի քանի անգամներ իւր պահանջատէրների կողմէն որոնց մէջ մին, Պր. Պէնճամին Քոմֆօրտ, գատարանին առջեւ յայտարարած է թէ Պր. ձէյմըս Մալքոլմ ըսած է իրեն թէ ինք հայազգի իշխան է և թէ երբեմն անելով հաստատած են իրեն որ Պր. ձէյմըս Մալքոլմ իշխանական շուայ կեանք կը վարէ:

Մենք այս առթիւ գրեցինք Արմենիայի 37րդ թուին մէջ թէ Պր. ձէյմըս Մալքոլմի պարտքի և պահանջի խնդիրներին վրայ մի ասելիք չունինք մենք որովհետեւ դա անձնական գործ է և դատարանին կը մնայ կարգադրել: Բայց եթէ իրաւ է որ հայ ազգի անունն գործածելով իրեն իշխան ներկայացեր է դրամական փոխառութիւններ անելու և շուայթրէն ապրելու համար Անգլիայի մէջ, այդ բողոքովին անտեղի է և ապօրէն և կղզուշացունենք մեր հայրենակիցներ այդպիսի սխալ ընթացքի մէջ ինչպէս:

Արդ ո՛ր է այստեղ Պր. ձէյմըս Մալքոլմի ընտանիքին վերաբերող մի խօսք որի պատուին գալած է եղեր Արմենիան: Երբ ապագրութեամբ հրատարակուած և հրատարակի վրայ յայտ յանդիման երեւցածներն ինչպէս թիւրեւ և ստեղծ կը յանդգնին Հայաստանի հրատարակիչներն, ինչե՞ր չեն կարող գրել այնպիսի բաների վրայ որ հրատարակ չեն եղեր:

Բ. կէտին գալով, Հայաստանը արգէն ինքնինք հերքած է միեւնոյն տողերին մէջ և մեզ հերքման աշխատութիւն չէ թողած:

«Պր. Պրուսական երբեք ատեան կանչած չէ «Արմենիա» և այս մասին յառաջ բերուած խօսքը բոլորովին

սխալ են» կը գրէ Հայաստան և անմիջապէս կը յարէ թէ Պր. Պրուսական Արմենիայի մէջ իր նկատմամբ մի գրութեամբի դէմ մի յօդուած զրկեր է «Արմենիայի արտօնատէրին յիշեցունելով օրէնքին վճռած պատիժը երբ մերժէ հրատարակելու»: Այո, Արմենիայի լրագրագրագետը, Մ. Փորթուգալեան, մերժեց Արմենիայի մէջ հրատարակել այդպիսի անմտաբար գրուած մի նամակ և բողոքի առարկայ եղող յօդուածն բացատրելով Արմենիայի արտօնատէր Պր. Յէյլիքս Անֆանդէնին, ցոյց տուաւ թէ անոր մէջ Պր. Պրուսականի ընտանեկան պատուին վերաբերող ոչ մի բառ չկայ (սրովհետեւ այն ատեն ալ Պր. Պրուսական չարամութեամբ գրած էր մեր լրագրի արտօնատէրին իր սպառնական նամակի մէջ թէ Արմենիան իր ընտանեկան պատուին դպած է, ինչպէս որ միեւնոյն սուտը հրապարակու կը գրէ այժմ Հայաստան լրագիրը Պր. ձէյմըս Մալքոլմի նկատմամբ), թէ այդ յօդուած մի քննադատութիւն (critique) է Պր. Պրուսականի արած մի բանախօսութեան. միեւնոյն ժամանակ Արմենիայի պատասխաններին մէջ ալ հրատարակու յայտնեցինք (1) Պր. ժան Պրուսականի թէ իր սպառնալիքներէ վախճող չկայ և պատրաստ ենք տէրութեան դատարանն ալ ներկայանալու: Բայց Պր. Պրուսականի զգալով վերջապէս թէ այդպիսի հանգամանքի մէջ մեզ դէմ տէրութեան դատարանին դիմելը իմարութիւն կը լինէր, լռեց:

Հայաստանը Պր. Պրուսականի նկատմամբ մեր գրածն հերքել ուղած ժամանակ հաստատած է: Մենք արդէն չենք գրած թէ Պր. Պրուսական ատեան կանչած է «Արմենիա»ն, ինչպէս ինք խեղաթիւրելով ըսել կուտայ մեզ, ալ թէ էլաւ դատ բանալ «Արմենիա»ի արտօնատէրին եւ խմբագրատէրին դիմ և ինքնին յետ քաշուեցաւ դատին: Միեւնոյն ստիպուած է խօստովանիլ Հայաստանն ալ: Պր. Պրուսական անտեղի և անվայել ոճով մի նամակ գրած է Արմենիայի մէջ հրատարակուելու համար և յատկապէս նոյնը զրկած է Արմենիայի արտօնատէրին սպառնալով դատ բանալ իրեն դէմ (Հայաստան կը գրէ «Իշեցունելով օրէնքին վճռած պատիժը») եթէ չհրատարակուի: Այդ իբր թէ հերքմագիրն չէ հրատարակուած, բայց Պր. Պրուսականի խեղքը գրուելը գալով դատական ատեանը չէ կանչած մեզ:

Միթէ՞ մենք ենք մեղաւոր երբ խեղճ Պր. Պրուսական հայերէն չը գիտնալով չկրկնար ճշդութեամբ իմանալ Արմենիայի մէջ գրուածներն և հաւանօրէն իրեն եղած սխալ թարգմանութիւնները վրայ հիմնուելով ի դուր կայրի կը բորբոքի և չուղեր չիշանիլ մինչեւ որ այս կամ այն միջոցներով չյաջողի փնտսել Արմենիան:

Տ Ե Ղ Ա Կ Ա Ն

Երեքարթի օր, Արթ. Տ. Սահակ քահանայն փարիզէն վերադարձած է (1) Արմենիա Բ տարի թիւ 80:

Մարտի 11 օր, ինչպէս յայտնի է, պետի պաշտօնավարէ մինչեւ իր յաջորդի մասին կարգադրութիւն լինի:

— Հինգշաբթի առաւօտ, Մեծ. Պր. Մ. Մանասարեանց Մարտի 11էն մեկնեցաւ ուղղակի Փարիզ երթալու համար ուր առժամանակ կը մնայ իւր առողջութիւն կազդուրելու համար: Հիւն կենալու դիտաւորութեան հրաժարած էր բժշկի խորհրդին համեմատ:

ՎԻՃԱԿԱԳՐԱԿԱՆ

Մեծ. Պր. Յակոբ Գարաթէքեան որ երեք տարի է ի վեր ճանրորդներ զրկելու արհեստով կը զբաղի, հետեւեալ ցուցակը տուած է մեզ հրատարակելու:

Շարժու հասնող Մէսաթըրի Մարիթի Shind շոգենաւով 14 Հայեր եկած են Խարբըրէն Ամերիկա երթալու համար. ասոնք մայիս 16ին ճանրայ եղած են Մարտի 11էն Հայրի ճանրով Compagnie Hambeurgoise Bhaetia շոգենաւով Նիւ Եորք երթալու համար, անկէ ալ Ուսթըր:

Պր. Կարապետ Պաղգայեան, Խարբըրի Մօրէնի գիւղէն, որ ապրիլ 10էն ի վեր կըսպասէր Մարտի 11, Մէրսիսի մէջ իրեն պատահած դժբաղդութեան պատճառով, այս օրեր Ամերիկայէն իւր եղբորմէն ստակ դալով միւսներուն հետ ճանրու գրուած է:

Բաղմաթիւ Հայեր ձերբակալուած և բանտարկուած կան Մէրսիսի մէջ որովհետեւ կառավարութիւնը կասկածեր է ատոնց վրայ թէ Ամերիկա երթալ մտադիր են:

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԼՈՒՐԵՐ

Հոնտոն, 12 մայիս. «Սթանտարտ» այսօր կը յայտարարէ որ Զօր. Բաբրի վի ի դուր Ռէյխտստակի մէջ յայտնեց թէ ինք գաղթականական ձեռնարկների կուսակից չէ. դէպքերի ընթացքէն մղուած, ուղէ չուղէ, պիտի առաջ տանի Արեւելեան Աֆրիկէի եղերքը սկսուած երկրակալութիւնը և անհաւանական չէ որ Ալմանայիք մինչեւ Քոնկո ուղեն տարածել իրենց սահմանները: Բայց, կուսկոյունէ անդիւրական թերթը, Անգլիա չկրկնար թուղու որ Ալմանիային անցնի այդ կողմերի վրայ աղբիւրութեան գերազանցութիւնը, եթէ սա այսօր ունի Վիսման հաղարապետ, էմին փաշա և Տ. Բիթերս, միւս կողմէ Անգլիան ալ իր հաւատարիմ ախոյեաններ ունի: Սթանի, ինքնին մի բանակ կարծէ, բրիտանական ցեղի ձեռնարկուողին, ծովային զօրութիւնը Անգլիացիներին համար պիտի ապահովեն յաջողութիւնը: Ուրիշ աղբերի ունեցած գաղթավայրերը մեղի տրուած գրուներ են, ատոնցով կրկնաք ստիպել այդ աղբերը որ մեղ նկատմամբ բարի և օրինաւոր վարուենքի մէջ դասուին: Բնականապէս մենք ալ պիտի յարգենք միշտ ուրիշների իրաւունքներ:

— Պետերբուրգ, 12 մայիս. Կայ

սերական Իւ. քաղաք կարտօնէ 75 մի-
լիոն բուրձի փոխառութիւն մը ուռ-
սական երկաթուղիներ աւելցունելու և
բարւոյն համար :

— Լոնտոն, 13 մայիս. «Թայմը»
կը հրատարակէ հետեւեալ լուրը որ
Ջանդիպարէն հաղորդուեր է իրեն.
«Էմիլ փաշայի հրամանատարութեան
ներքեւ կողմուած արշաւախումբը
սակաւին հինգ օրուան ճանապարհ
միայն կրցեր է ներս թափանցել :
Խումբին բռնակիրները մէկ շարքով
պալկած է կամ մահով և կամ գա-
սալքութեամբ :

— Պերլին, 14 մայիս. Այսօր Բէյ-
լստանին ներկայացուեցաւ նոր օրի-
նագիծն Ալմանիայի ղեկավարական ու-
ժերը աւելցունելու համար : Միջոցէ
պաշտպանեց այդ օրինագիծ և հե-
տեւեալ խօսքերով վերջացուց իր ճառ.
«Ինչ օգուտ է յաջող երկաթուղիներ
ուսնելու երբ թշնամին երկրին մէջ է :
Սուր է որ յաջողութիւնը կապահովէ,
թէեւ չեմ կասկածիր ուրիշ տէրու-
թիւններ լրայ, բայց իմ վստահու-
թիւն միայն մեր վրայ դրած եմ :»

— Գոհարէն 14 մայիս թուով
կը հեռագրեն «Սթանտարտ» թէ
Ֆրանսական կառավարութիւնը կը
մերժէ Եգիպտական Պարտի Շրջման
մէջ ընդունիլ երկրի ուղղմանը հա-
մար եղած 1,750,000 լիւրի փոխա-
ռութիւնը : Անգլիացի թղթակիցը կա-
ւելցունէ թէ Ֆրանսայի այս հակառա-
կութիւնը տեղացիները կը մնայ :

ՅԱՆՈՒՅՈՒՄՆԵՐ HISTOIRE D'ARMÉNIE ILLUSTRÉE

Un livre réclamé et attendu depuis long-
temps, j'ose le dire, c'est l'histoire de l'Ar-
ménie, d'un peuple qui remonte à la plus
haute antiquité et que l'Europe ne connaît
pas, malgré toutes les publications de
quelques orientalistes spéciaux.

On trouve bien quelques brochures écri-
tes par des savants, qui ont eu à cœur de
fouiller dans les documents relatifs à ce
grand peuple d'Arménie; des journaux et
relations de voyages ont bien dit quelques
mots sur les Arméniens et leur pays, mais
une histoire proprement dite de l'Arménie
manquait encore. Rév. P. Jacques Dr Issa-
verdens, le savant Mekhithariste de Venise,
vient de combler cette lacune et de satis-
faire au désir non seulement des érudits et
des chercheurs, mais de tout le monde let-
tré, en écrivant cette histoire d'Arménie.

Pour que ce nouveau livre soit accueilli
avec plus d'empressement, il est illustré
de soixante-trois figures, hors texte, de
différents artistes célèbres. L'édition est du
format grand in-4°.

L'ouvrage entier, composé de 3 grands
volumes, se vend 100 francs aux bureaux
du journal l'Arménia, à Marseille. Franco-
110 francs.

ARMENIA AND THE ARMENIANS

Being a sketch of its
Geography and Civil history

BY

R. Dr. ISSAVERDENS

Member of the Armenian Institution
and Academy of St. Lazaro
at Venice.

SECOND EDITION.
1878

Is to be sold in the Armenia's office ce. Pri
5 francs and 50 centimes (4 sh. 5 pen),
free of postage.

Հետեւեալ գիրքերն կարելի է
ստանալ Արմենիայի խմբագրատունէն,
իրենց առջեւ նշանակուած գիներով
և փոստի ծախքը խմբագրատունէն
վճարուելով :

Արժէքը կանխիկ չվճարուած գիրք
ըրկուել :

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Մ. ՓՈՐՈՒԳԱԼԵԱՆ

Ա. ՀԱՅ ԴԻԻՅԱԶՆՈՒՆԻ ՄԸ (սպառած) :

Բ. ՀԱՅ ԳԻԻՂԱՅԻ (սպառած) :

Գ. ՍԱՂՄԱՍ ԻՍՐԱԵԼԻ (Հայաստանի
ազատութեան ցանկացող մի Հայի
մաղթանքներն և մտածումներն են
Սաղմոսի ոգով գրուած) : 40 սթմ :

Դ. ԱԶՍՈՒԹԻՒՆ ՊՈՒԼՂԱՐԻՈՅ ՆԻ

ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ ՊՈՒԼՂԱՐ ԱՊՍԱՄ

ԲԱՊԵՏԱՑ (Պաղար աղբին իր աղա-
տութիւն ձեռք բերելու համար մէկ
գարէի վեր արած ջանքերի խիստ
հետաքրքրաշարժ նկարագրութիւնն
է) : 1 ֆր. 50 սթմ :

Ե. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ . —

(Հայաստանցիների թշուառութեան
գլխաւոր պատճառներն են եղող պան-
դէմիստութիւնը մեր աղբային նոր-
ընտիր վիպասանի գրչին նիւթ եղած
է ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ անուն
վէպին մէջ : Իրական կեանքէ առ-
նուած այդ վէպ որ մաս առ մաս
կը հրատարակուէր Արմենիայի մէջ, ա-
ռանձին տետրակով ևս հրատարակ-
ուած է այժմ և կը ծախուի Մեծ
Հեղինակին Պարոն Մկրտիչ Թիւթիւն-
ճիէֆի մօտ, ինչպէս նաեւ Ար-
մենիայի խմբագրատունը) :

1 ֆր. 20 սանթիմ

Զ. ԳԱՄԱՌ ԳԱԹԻՊԱՆ-ԺՈՂՈՎԻԴԱՆ

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆ ԵՍՏԱՅԻՆԵՐ ԱՆՍԻՆԵՐԸ

(Մեծանուն հայ բանաստեղծին
վերջերս գրած ազատաշունչ ընտիր
ոտանաւորներէն 3ը՝ որոնք իւր «Բա-
նաստեղծութիւններ»-ի հաւաքածոյին
մէջ չեն գտնուիր, առանձին տետ-
րակով հրատարակուած են) : Այս
տետրակէ որի շահը բարեգործական
մի նպատակի յատկացած է, 50 հա-
տը մէկ անգամէն գնողին կը տրուի
50 հատը 2 ֆրանգ 50 սանթիմի, որ
ըսել է հատը 5 սանթիմ կամ 10 փո-
րա թրքական :

Հատով կը ծախուի 0.10 սթմ :

Հայոց Հայրենասիրական Միութեան
Ա. Հրատարակութիւն

ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶՍՈՒԹԻՒՆ

«Հայրենասիրական Միութեան»
հրատարակած այս վարդապետարանի
մէջ համառօտ կերպով բացատրուած
է թէ իւրաքանչիւր հայրենասէր Հայ
ինչ իրենց պէտք է ունենայ և ինչ
պարտքեր ունի կատարելու :

Դիւն է 20 սանթիմ և կը ծախուի
Արմենիայի խմբագրատունը : Մէկ ան-

գամէն 20 օրինակ գնողը կը վճարէ 3
ֆրանգ և 50 սանթիմ միայն, փո-
խանակ 4 ֆրանգի : Փոստի ծախքը
կը վճարուի «Հայրենասիրական Միու-
թեան» կողմէն :

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Մ. ՓՈՐՈՒԳԱԼԵԱՆ

Ե
ՀԻՆՁԻ ՕՐԷՆՔԸ

ՏԱՃԿԱՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

(Պատկեր մօտիկ ապագայից)

ՊԵՆՏ Մ. Պ.

(Այս տետրակի մէջ ցոյց կը տրը-
տրուի թէ բռնաւորների և աղբա-
մատնիչ Հայերի դատաստանը ինչպէս
պէտք է տեսնուի այնպիսի երկրների
մէջ ուր օրինաւոր և արդարադատ կա-
ռավարութիւն չկայ) :

Մէկ օրինակ գինն է 20 սանթիմ :

20 օրինակը 3 ֆրանգ և 50 սանթիմ :

Փոստի ծախքը կը վճարուի Արմենիայի
խմբագրատունէն :

ԻՄ ՀԱՅՐԱՍՊԱՆ ԸՆԿԵՐԸ

(Կ. ՊՈԼՈՅ ՀԱՅՈՅ ԿԵՆՏՔԷՆ ԱՌՆՈՒՄԸ
ՄԻ ԻՐԱՅԱՆ ՎԷՊ)

ՊԵՆՏ ԱՊՂԱՐԱՐԻՊ

Այս հետաքրքրաշարժ գրուած կը
ներկայացունէ ընտանեկան տխուր
պատկերներէ մին ուր կը տեսնուի թէ
անբարոյական մի հայը իւր ազական-
ուած վարքուբարքով որչափ չարիք-
ների պատճառ դարձած է և վերջ ի
վերջոյ ինք ալ իւր որդու ձեռքով
սպաննուած և անհետացած է աշ-
խարհէ :

Կը ծախուի Արմենիայի խմբագ-
րատունը, գին 1 ֆրանգ, փոստի
ծախքը խմբագրատունէն վճարուելով :

ՅԱՆՈՒ ԳԻՐԳԵՐ

— Գամառ, Գաթիպա. — ԲԱՆԱՍՏԵՂՄՈՒ-
ԹԻՒՆՆԵՐ . (Աղբային առաջնակարգ
բանաստեղծ Ռ. Պատկանեանցի աղա-
տաշունչ և հրահանգիչ բանաստեղ-
ծութիւններն կը պարունակէ . ոկիգրն
դրուած է հեղինակին պատկերը) :

2 ֆրգ :

— Բաթիմ . — ՍԱՄՈՒԷԼ (Բաթիմի
հրատարակած աղբային վէպերի վեր-
ջինն է այդ որի նիւթը առնուած է
Դ. Գարի Հայերի կեանքէն և որ, բա-
ցի իւր ներշնչած ազատասիրական ըզ-
գացումներէ, հետաքրքրաշարժ առ-
դեկութիւններ կուտայ այն ժամանակի
Հայերի բարքերին, սովորութիւննե-
րին և այլնի վրայ) : 10 ֆր.

— Երեւն . — ԵՐԿՈՒՆՔ Թ. ԴԱՐՈՒ
(Աղբային անուանի վիպասան Երեւն-
ցի գրած այս գիրքը ցոյց կուտայ թէ
մահապաշտներն թ. դարին մէջ Հա-
յաստան արշաւելով ինչ բարբարոս-
ութիւններ կը գործէին այնտեղ, ինչ-
պէս և կը գործեն այժմ նոյն իսկ ԺԹ
դարին մէջ : Երկուսն իրեն օրի-
նակ ցոյց կուտայ աղբային գործիչ-
ներին Սասունցի Յովնան անուն մէկը
որ ի զուր բարձր տեղերէ աղբային
փրկութեան անկալելէ յետոյ, վեր-
ջագէտ Ժողովրդին մէջ կը փնտռէ ա-

ղատութեան օյժը և անով կը յաջողի
մի քանի յաղթութիւններ տանիլ
թշնամիներէն գէտ) : 3 ֆր. և 50 սանթմ :

— Գամառ, Գաթիպա. — ՍԱՏԱՆ ԵՐԳԵՐ
(Գամառ-Գաթիպայի «Բանաստեղծու-
թիւն»-ներէն Աղառ Երգերի մասը ա-
ռանձին տետրակով ապագրուած) :

20 սանթիմ :

— Խրիմեան Հայրիկ . — ՎԱՆԺՈՅԺ (Ա-
մեն. Խրիմեան Սրբաղանի գրած ողբ-
տաշարժ, խրատական և ազատաշունչ
տետրակը 1876ի Վանի հրդեհէն նը-
կատմամբ) :

70 սանթիմ :

ՏԵԱՐԲ ՄՕՐՍ ԵՒ ԸՆԿ.

ՍԵՂԱՆԱՆՈՐԲ

426 ՄԻՅԵ, Փիլզեն փողոցի անկիւնը

ՈՒՍՔԸ (Worcester Mass.

U. S. America)

Սոյն դրամատան գիւմոյ Հայեր, Կ.

Պօլսոյ և Բարբերդի մէջ անդրական և

գաղղիական տիկիով վճարելի փոխա-

նակագիր կրնան ստանալ յոյժ շահուող

պայմաններով :

Փորձեցէք և գոհ պիտի ըլլաք :

ՀԱՅ ՊԱՏՈՒԹԻՒՆԻՒՆՆԵՐ ՊԱՏԿԵՐԸ

1878ին Պերլին գնացած հայ պատ-

ուիրակութեան պատկերը՝ գեղեցիկ

թղթի վրայ առնուած և պատուի-

րակների անուններն հայերէն և ֆը-

րանսերէն տաւերով միանգամայն տը-

պագրուած, կը ծախուի Արմենիայի

խմբագրատունը : Դիւնն է 1 ֆրանգ,

փոստի ծախքն խմբագրատունէն վը-

ճարուելով :

ՏԵԱՐ Ա. Մ. ԲԱԻՇԵԱՆՆԵՐ

ՅԱՆՁՆԱԿԱՏԱՐ

ՄԱՐՏԵՅԼ, Պոլս փողոց քի. 18

18, rue Beauvau, Marseille

Պատու ունի ծանուցանելու որ կը

կատարէ յանձնարարութիւններ փո-
քով և խմամով :

Պատրաստ է նաեւ տալու ամեն

գիւրութիւններ և տեղեկութիւններ

Մարտիլէն անցնող ճանապարհներու և

գաղղիականներու որոնք յաճախ վը-

նաններ կը կրեն հրեայ, յոյն, արաբ և

անհմտ միջնորդներու ձեռքէն :

Ամերիկա գաղթող հայրենակիցնե-

րը մասնաւորապէս կրնան օգտիլ իր-

մէն :

Ամերիկայի վրայ ստակի փոխա-
կութեան գիւրութիւն :

Ինչպէս ամեն լրագիրներ, Արմենիան

ալ կընդունի ծանուցումներ հրատարա-
կելու համար . անոնք որ պէտք կունե-

նան Արմենիայի միջոցով մէկին գիւմուա-

նել կամ մի բան յայտարարել, պատրաստ

ենք ընդունիլ իրենց ծանուցումներ ըստ

լրագրական սովորութեան : Ծանուցում-

ների գիններն նշանակուած են Արմենիայի

ճակատը, տաւի վրայ հաշուելով . 1 եր-

կաթագիր (գլխագիր). համար 2 սանթիմ

և 1 բոլորգիր համար 1 սանթիմ : 3 ան-

գամ գրուելիք ծանուցումի գինն վրայ

%ին 10 զեղչ կը լինի : 10 և աւելի ան-

գամներ գրուելիք ծանուցումի գինն վը-

րայ 0/0ին 30 զեղչ : Սակարկութիւն չըն-

դունուիր :

ՏՆՕՐԷՆ—ԻՄՐԱՆԻՐ

Մ. ՓՈՐՈՒԳԱԼԵԱՆ

Le Gérant : FÉLIX ENFFANTIN.

ՄԱՐՏԵՅԼ

Հայրենի տպարան Մ. Փարպեայանի
Marseille. — Imprimerie du Midi, M. SCHICKLER
rue Vacon 50.